

Valdes locekļa finansiālā atbildība par juridiskās personas nodokļu parādiem

Kopš 2015.gada 1.janvāra, kad spēkā stājās izmaiņas likumā “Par nodokļiem un nodevām” (likums par NN), paredzot valdes locekļu personisko finansiālo atbildību par juridiskas personas nodokļu parādiem, administratīvās tiesas arvien biežāk izskata lietas, kurās valdes locekļi apstrīd Valsts ieņēmumu dienesta (VID) lēmumus par uzlikto pienākumu samaksāt valsts budžetā juridisko personu nokavētos nodokļu maksājumus. Šoreiz par Senāta Administratīvo lietu departamenta 2023.gada 26.oktobra un Administratīvās apgabaltiesas 2021.gada 30.aprīļa spriedumiem lietā SKA-175/2023, kuros vērtēts likuma par NN 60.panta 1.daļas 3.punkts.

Šobrīd spēkā esošie normatīvie akti paredz, ka VID ir tiesības uzsākt procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu valsts budžetam, kas tiek vērsts pret personu, kura bijusi šīs juridiskās personas valdes loceklis vai kura faktiski īstenojusi valdes funkcijas un uzdevumus laikā, kad izveidojušies nokavētie nodokļu maksājumi. Nodokļu atlīdzināšanas procesu var uzsākt, ja izpildās pilnīgi visi (kopumā pieci) likuma par NN [60.panta](#) 1.daļā minētie kritēriji. Saskaņā ar Satversmes tiesas (ST) 2016.gada 15.novembra [spriedumu lietā 2015-25-01](#) konstatējot atbilstību visiem šiem kritērijiem un ievērojot [Komerclikumā](#) (KL) un citos normatīvajos aktos noteiktos valdes locekļa pienākumus, tiek pieņemts, ka valdes loceklis nav godprātīgi pildījis likuma prasības juridiskās personas pārvaldē.

Proti, saskaņā ar likuma par NN [60.pantu](#) nodokļu atlīdzināšanas process var tikt uzsākts, ja, vienlaikus izpildoties pārējiem tiesiskajiem priekšnoteikumiem, tiek konstatēts, ka:

- pēc tam, kad pieņemts lēmums par nodokļu revīzijas (audita) veikšanu;
- vai pēc nodokļu pārbaudes (kontroles) uzsākšanas;
- kā arī pēc nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanās juridiskā persona ir atsavinājusi tai piederošos aktīvus un valdes locekļa darbības vai bezdarbības rezultātā nav pilnā apmērā veikti juridiskās personas nokavētie nodokļu maksājumi likumā noteiktajos termiņos.

Lietas apstākļi

Konkrētajā gadījumā nodokļu atlīdzināšanas procesa ietvaros kāda komersanta – sabiedrības ar ierobežotu atbildību – valdes loceklim VID bija uzlicis pienākumu samaksāt valsts budžetā komersanta nokavētos nodokļu maksājumus. Komersanta valdes loceklis vērsās tiesā, apstrīdot VID lēmumu.

Valdes loceklis uzskatīja, ka likuma par NN [60.panta](#) 1.daļas 3.punktā noteiktais kritērijs nav izpildījies, jo komersanta aktīvu atsavināšanas darījumi ir spēkā neesoši saskaņā ar Civillikuma (CL) [1405.pantu](#) un līdz ar to komersantam ir īpašuma tiesības uz visiem tā it kā atsavinātajiem aktīviem. Valdes locekļa ieskatā komersantam aktīvu atsavināšanas darījumos nav bijis rīcībspējas, un viņš kā valdes loceklis attiecīgā komersanta vārdā nav parakstījis aktīvu atsavināšanas dokumentus, jo to darījusi tikai komersanta otra valdes locekle. Turklāt, lai gan viņš darījumu noslēgšanas laikā vēl bijis reģistrēts komercreģistrā kā komersanta valdes loceklis, faktiski viņš vairākus mēnešus valdes locekļa pienākumus neesot pildījis un nav bijis informēts par komersanta saimniecisko darbību un noslēgtajiem darījumiem. Līdz ar to šādā situācijā neesot taisnīgi vērst nodokļu parāda piedziņu pret to valdes locekli, kurš komersanta pamatlīdzekļus nav atsavinājis.

Gan Administratīvā rajona tiesa, gan Administratīvā apgabaltiesa valdes locekļa pieteikumu noraidīja, atzīstot VID lēmumu par pamatotu. Arī Senāts, izskatot valdes locekļa iesniegto kasācijas sūdzību, atzina par pamatotiem

Administratīvās apgabaltiesas spriedumā norādītos secinājumus un atstāja to negrozītu tālāk minēto apsvērumu dēļ.

Par juridiskās personas rīcībspēju

Senāts savā spriedumā pievienojies Administratīvās apgabaltiesas secinājumam, ka valdes locekļa viedoklis, ka komersantam aktīvu atsavināšanas darījumu slēgšanas laikā nebija rīcībspējas, nav pamatots, jo sabiedrībai bija rīcībspēja un valde, kas to varēja pārstāvēt.

Tiesu spriedumos norādīts, ka rīcībspēja ir personas spēja iegūt un īstenot tiesības, uzņemties un izpildīt pienākumus (piemēram, slēgt līgumus, nodarboties ar saimniecisko darbību, rīkoties ar mantu u. tml.). Sabiedrība ar ierobežotu atbildību kā juridiska persona savu rīcībspēju īsteno caur fiziskām personām, kas to pārstāv. Atbilstoši KL [221.pantam](#) sabiedrības izpildinstitūcija ir valde, un tās sastāvu veido fiziskas personas – valdes locekļi, kuriem saskaņā ar KL [223.pantu](#) ir sabiedrības pārstāvības tiesības. Sabiedrības valde īsteno divas funkcijas: sabiedrības vadību un pārstāvību.

Kamēr noslēgtie darījumi normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nav atzīti par spēkā neesošiem vai atcelti, aktīvu atsavināšanas darījumi sabiedrībai ir saistoši

Sabiedrības vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu realizācija sabiedrības iekšienē, proti, sabiedrības saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana, kas vērsta uz sabiedrības mērķu sasniegšanu. Savukārt sabiedrības pārstāvība ir sabiedrības reprezentēšana ārpusē, proti, visas lietas, kurās sabiedrība stājas attiecībās ar trešo personu, attiecas uz pārstāvību.

Administratīvā apgabaltiesa atzinusi, ka, tā kā uzņēmumam bija valde, tam bija arī rīcībspēja. Savukārt jautājums par to, vai aktīvu atsavināšanas darījumi ir spēkā esoši, ja darījumu dokumentus nav parakstījuši abi uzņēmuma valdes locekļi, attiecas uz uzņēmuma pārstāvību, nevis rīcībspēju. Saskaņā ar KL [223.panta](#) 3.daļu valdes pārstāvības tiesības attiecībā uz trešajām personām nevar ierobežot.

Par darījumu spēkā esību

Līdzās iepriekš minētajam gan Senāta, gan Administratīvās apgabaltiesas spriedumos noteikts, ka darījuma atzīšana par spēkā neesošu ir vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē. Līdz ar to, kamēr noslēgtie darījumi normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nav atzīti par spēkā neesošiem vai atcelti, aktīvu atsavināšanas darījumi sabiedrībai ir saistoši. Tādējādi neatkarīgi no valdes locekļa viedokļa par komersanta aktīvu atsavināšanas darījumu spēkā esību vai neesību darījumi ir uzņēmumam saistoši.

Administratīvā apgabaltiesa savā spriedumā norādījusi, ka valdes loceklim kā ieinteresētajai personai bija jāceļ prasība vispārējās jurisdikcijas tiesā par uzņēmuma aktīvu atsavināšanas darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem, ko viņš nebija darījis. Tikai tad, ja valdes locekļa rīcībā būtu spēkā stāties vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmums, ar kuru uzņēmuma aktīvu atsavināšanas darījumi būtu atzīti par spēkā neesošiem, rastos tiesisks pamats iepriekšējā stāvokļa atjaunošanai (katram no darījuma dalībniekiem jāatdod atpakaļ saņemtais izpildījums). Savukārt, kamēr darījumi nav atzīti par spēkā neesošiem, tie rada tiesiskas sekas, kas izskatāmajā gadījumā izpaudušās kā aktīvu pāreja trešajām personām. Lietas izskatīšanas ietvaros atzīts, ka valdes loceklis tiesā nav iesniedzis pierādījumus, kas apliecinātu faktu, ka komersanta aktīvi nav pārgājuši trešo personu īpašumā.

Atbildība par valdes locekļa bezdarbību

Saistībā ar valdes locekļa lomu konkrētajā tiesiskajā situācijā Administratīvā apgabaltiesa spriedumā norādījusi, ka saskaņā ar likuma par NN [61.panta](#) 3. un 6.daļu, ja ir pierādījumi, kas apliecina, ka valdes loceklis nav atbildīgs par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanos un juridiskās personas aktīvu atsavināšanu (valdes locekļu pienākumu sadalījums, attaisnojoši iemesli u. tml.), process par valdes locekļa atbildību par

juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam var tikt izbeigts.

Tādējādi, lai atzītu, ka valdes locekļa nepiedalīšanās juridiskās personas aktīvu atsavināšanas darījumos atbrīvo viņu no pienākuma segt nodokļu maksājumus, būtu pierādāmi jākonstatē, ka valdes loceklis nav atbildīgs ne par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanos, ne arī par juridiskās personas aktīvu atsavināšanu. Konkrētajā gadījumā tiesa nekonstatēja nevienu no minētajiem apstākļiem.

Visi valdes locekļi ir solidāri atbildīgi par komercsabiedrības pārvaldību neatkarīgi no tā, kā viņu starpā sadalīti pārvaldības pienākumi

Administratīvās apgabaltiesas spriedumā norādīts, ka valdes loceklim ir pienākums pastāvīgi kontrolēt un pārzināt komercsabiedrības finansiālo stāvokli. Tādējādi valdes locekļa atbildība saglabājas arī tādos gadījumos, kad viņš nav spējis adekvāti novērtēt komercsabiedrības finansiālo stāvokli. Krietna un rūpīga saimnieka gādības pienākums ir kreditoru interešu aizsardzības instruments, kura pamatfunkcija ir nodrošināt to, lai komercsabiedrība tiek labi pārvaldīta un nenonāk līdz maksātnespējai. Valdes loceklis nevar aizbaidināties ar nespēju pildīt sava amata pienākumus, jo viņam jārīkojas tādā veidā, kas atbilst komerciālās attiecības regulējošajiem principiem, komerciālajai praksei un valdošajiem priekšstatiem par komercsabiedrības labu pārvaldīšanu. Turklāt KL [169.panta](#) 2. un 3.daļa nosaka: ja valdes loceklis nevar pierādīt, ka individuāli rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks, tad viņš solidāri atbild arī par citu valdes locekļu nodarītajiem zaudējumiem. Tātad likumdevējs ieviesis prezumpciju, ka visi valdes locekļi ir solidāri atbildīgi par komercsabiedrības pārvaldību neatkarīgi no tā, kā viņu starpā sadalīti pārvaldības pienākumi. Pat tad, ja

valdes loceklis vadības funkciju nav īstenojis, viņam ir visi likumā noteiktie pienākumi, tostarp pienākums atbildēt par kapitālsabiedrībai vai trešajām personām nodarītajiem zaudējumiem (ST 2014.gada 13.jūnija [sprieduma lietā 2014-02-01](#)).

Ievērojot minēto, tiesa konkrētās lietas ietvaros atzinusi, ka nav būtiskas nozīmes tam, ka valdes loceklis nav tieši piedalījies komersanta aktīvu atsavināšanā. Tā kā darījumu veikšanas brīdī viņš bija komersanta valdes loceklis, tad attiecīgi bija arī atbildīgs par uzņēmuma aktīvu saglabāšanu, lai varētu apmierināt kreditoru prasījumus. Līdz ar to pat tad, ja konkrētais valdes loceklis nepiedalījās uzņēmuma aktīvu pārdošanas darījumos, tiesas ieskatā viņš nav darījis visu nepieciešamo, lai saglabātu uzņēmuma aktīvus, un viņam paliek pienākums atbildēt par kreditoriem nodarītajiem zaudējumiem (šajā gadījumā – valstij nodarītajiem zaudējumiem nenomaksāto nodokļu apmērā).

Valdes locekļu solidārā atbildība

Likuma par NN [60.panta](#) 2.daļa nosaka, ka gadījumā, *ja juridiskajai personai ir vairāki valdes locekļi, viņi par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem saskaņā ar šā panta 1.daļu atbild solidāri.*

Atbilstoši CL [1670.](#) un [1677.pantam](#) solidāra atbildība nozīmē, ka gadījumā, ja par konkrēto prasījumu (piemēram, nodokļu parādu) atbildīgi ir vairāki parādnieki (piemēram, vairāki valdes locekļi, kas tādējādi uzskatāmi par kopparādniekiem), tad kreditoram ir tiesības prasīt visa prasījuma apmierināšanu no jebkura kopparādnieka, savukārt pēdējam ir pienākums šo prasījumu apmierināt.

Tādējādi atbilstoši iepriekš minētajām likumu normām, kā arī CL [1672.](#) un [1682.pantam](#) jebkurš valdes loceklis (kā kopparādnieks) ir solidāri atbildīgs par trešajām personām nodarītajiem zaudējumiem. Līdz ar to tiesas ieskatā nebija izšķirošas nozīmes tam, ka tieši otra valdes locekle bija vienpersoniski parakstījusi dokumentus, atsavinot uzņēmuma aktīvus.

Atgādinājums valdes locekļiem

Šis tiesu prakses gadījums un tā izskatīšanas ietvaros paustās tiesas atziņas ir vēl viens atgādinājums juridisko personu valdes locekļiem par viņu personisko finansiālo atbildību, kas var iestāties par juridiskas personas

nenomaksātajiem nodokļu parādiem. Būtiski uzsvērt, ka tas var notikt ne tikai, ja valdes loceklis veicis aktīvas darbības juridiskās personas aktīvu atsavināšanā, bet arī tad, ja viņš pieļāvis neattaisnojamu bezdarbību un nodokļu atlīdzināšanas procesā nav pierādījis, ka nav atbildīgs par nodokļu parāda izveidošanos un juridiskās personas aktīvu atsavināšanu.

<https://itiesibas.lv/raksti/tiesvedibas/tiesvedibas/bizness-valdes-locekla-finansiala-atbildiba-par-juridiskas-personas-nodoklu-paradiem/27449>